

dotes, qui hæc amplecti negligunt, infideliter detracturos, credo tamen pluriore, qui hæc obnituntur assequi, fideliter oraturos. Sed sicut lacerationibus obtreclatorum minime prægravamur, sic probatorum virorum orationibus adjuvamus. Age jam nunc, sanctificus Spiritus, qui nos in hoc opere di-

A vinis inspirationibus adjuvasti, sacerdotes cuncto adjuves, ut faciant quæ in hoc opusculo ipse jussisti, ut eis merito tribuas cælorum regna quæ promisisti, qui cum Patre et Filio unigenito in trinitate et unitate vivis et regnas Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

GERBERTI

POSTMODUM

SILVESTRI II PAPÆ

LIBELLUS

DE CORPORE ET SANGUINE DOMINI

Suo auctori primum restitutus ex cod. celeberrimi monasterii Gottwicensis in Austria, ord. S. Bened. a R. D. P. Hieronymo Pezio, Benedictino Mellicensi.

(Apud R. P. Bernardum Pezium, *Thesaurus Anecd. noviss.*, tomi I parte II, col. 131.)

R. P. PEZII MONITUM.

(*Dissertatio isagogica in tom. I. Thesaur. Anecd.*)

Dudum hoc opusculum tanquam anonymi editum fuit ab erudito viro Cellotio, de cujus genuino auctore acturus doctissimus Mabillonius in præfationis Sæculi IV. Bened. parte altera, § 3, ita disserit: « Etsi anonymus iste ingenio plane mediocri et vulgari eruditione præditus fuerit, fatendum est tamen ipsius testimonium non parum valere ad illustrandas sæculi noni ac decimi controversias, maxime si sæculo decimo, ut quibusdam visum est, eum vixisse constet. Auctorem enim iste, qui Anonymus Cellotianus vulgo appellatur, propterea quod ab erudito Cellotio vulgatus primum est in Appendice ad Historiam Gothescalci, quatuor potissimum docet de his controversiis: Primum Rabanum Moguntinum archiepiscopum, et Ratramnum scripsisse adversus Paschasii sententiam, asserentis, in Eucharistia idem esse corpus quod natum est de Maria Virgine, quod etiam Anonymus iste impugnat; secundum, Stercorariorum auctores esse Heribaldum Antissiodorensis episcopum, qui rem turpiter proposuit Rabano, et Rabanum ipsum, qui turpius assumit et turpissime conclusit. Quos etiam auctor refutare conatur; tertium, hoc commentum revixisse tempore ipsius Anonymi; quartum, vere Christi corpus et sanguinem nihilominus in Eucharistia contineri. » Subdit Mabillonius: « Hæc quanti momenti sint, nemo non videt; ac proinde aliquod operæ pretium fore putavi si, antequam agam de Paschasii adversariis, hujus Anonymi nomen ætatemque (quod utrumque apud studiosos controversum) significem. » Tum num. 47 et 48, qua conjecturis, qua Gemblacensis codicis, qui quingentorum annorum sit, fide ostendit, Herigerum abbatem Laubiensem libri Cellotiani auctorem esse. Qua diligentissima perquisitione quantum sibi Mabillonius apud omnes doctos viros applausum conciliaverit, vulgo notissimum est. Ast nequaquam omnis res confecta est. Sive enim Mabillonii conjecturas, sive citatos codices respiciamus, æque nobis fortia in contrarium argumenta occurrunt. Nam ad illas quod attinet, fatemur ex Chronici Laubiensis continuatore, Sigeherto Gemblacensi, et Gerardo Silvæ Majoris abbate certum esse, ab Herigero Laubiensi abbate opus quoddam *De corpore et sanguine Domini* compositum fuisse. Verum cum id Gerardus abbas *Epistolam quamdam* disserte nuncupet, in Anonymo autem Cellotiano nullum penitus epistolæ vestigium deprehendatur, causa nulla est cur opusculum Herigero tribuatur. Porro codici Gemblacensi, qui nomen Erigeri ostendit, opponimus ejusdem ætatis insignem codicem Gottwicensem, in quo præter librum *Ratramni De corp. Domini* Anonymi libellus sub *Gerberti* nomine, minio distinctissime a prima manu picto, comparet. Et vere nulli dubitamus quin viri eruditi in nostram potius quam in Mabillonii sententiam concessuri sint. Qui audaculum stylum Gerberti ejusque ingenium dialecticis et mathematicis disciplinis imbutum norunt, etiam si nullus codex suffragaretur, eis eadem suspicio vel ex ipso opusculo posset incidere. Id quod etiam in causa fuit quod Gerberti libello *De corpore et sanguine Domini*, mox aliud ejusdem opusculum *de Rationali et Ratione uti ex Tegernscensi* sexcentorum annorum codice subjunxerimus, quod etsi de se levis momenti videatur, ad ferendum tamen de uno utriusque opusculi auctore judicium perquam commodum est. Idem in utroque stylus, eadem brevitatis et in disputando confidentia, idem dialectica schemata struendi artificium, etc. Quæ si cum Gottwicensis codicis fide conjungantur, vix dubio locum relinquunt quin genuinus Cellotiani opusculi auctor Gerbertus, qui sæculo decimo eruditionis laude sibi viam ad Romanum pontificatum stravit, nequaquam vero Herigerus, Laubiensis in Belgio monasterii abbas sit.

GERBERTUS

DE CORPORE ET SANGUINE DOMINI

I. Sicut ante nos dixit quidam sapiens, cujus sententiam probamus, licet nomen ignoremus: Intuentes, inquit, Apostoli sententiam, qua dicitur: Quia « animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei, » hæsitamus vehementer, ne minus spiritualiter viventes, cum de spiritualibus responsa paramus, qualia forte nec dum percepimus, in lapidem offensionis et petram scandali incidamus. Sed iterum cum internum aspectum ad eum dirigimus, qui dixit: « Aperi os tuum, et ego adimplebo illud (*Psal. LXXX, 11*), fidei integritate manente, provocamur respondere, de quo dignum est non tacere, de mysterio videlicet corporis et sanguinis Domini; dicentibus quibusdam, idem esse quod sumitur de altari, quod et illud quod est ex Virgine natum, aliis autem negantibus, et dicentibus aliud esse; quibusdam etiam diabolica inspiratione blasphemantibus, secessui obnoxium fore. Super quibus periculosum esset aliquid respondere, sed magis aures obturare, nisi periculosius foret, eos talia proposuisse; quia hoc est pro lacte ab uberibus butyrum aut sanguinem elicere. « Mel. inquit Sapientia, invenisti? Comede, quantum sufficit (*Prov. xxv, 16*). » Et: « Nimius noli scrutator esse majestatis, ne a gloria opprimaris (*Ibid., 27*). » Et his quidem, qui dixerunt, secessui obnoxium (quod nunquam est auditum) id est, Heribaldo Antisiodorensi episcopo, qui turpiter proposuit, et Rabano Mogontino, qui turpius assumpsit, turpissime vero conclusit, suus ad respondendum locus servetur. Propter eos autem qui idem quod natum ex Virgine, aut aliud dixerunt esse, diversæ sanctorum Patrum ponantur sententiæ: quæ eis quidem videntur diversæ, sed possent sufficere si ad plenum et discrete essent intellectæ. Dico autem Paschasium Ratpertum Corbeensem abbatem, qui rogatus, incertum an provocatus, scripsit de eadem re libellum ad centum fere capitula satis utilem: quem cum resperserit multa multorum auctoritate Patrum, ponit ex nomine S. Ambrosii, « quod non alia plane sit caro quæ sumitur de altari, quam quæ nata est de Maria virgine, et passa in cruce, et quæ surrexit de sepulcro, quæque pro mundi vita adhuc hodie offeratur. » Contra quem satis argumentantur et Rabanus in epistola ad Egilonem abbatem, et Ratramnus quidam in libro composito ad Carolum regem, dicentes esse aliam; vel testimonio Hieronymi, qui dicit, *dupliciter dici corpus Domini*; vel auctoritate S. Augustini, qui dicit *tridliciter dici*. Et quia contendunt in libris Ambrosii non ita ad litteram inveniri, ponamus non solum

A ejus immutabiliter dicta; sed et beatorum Augustini et Hieronymi, et cæterorum, ut sunt inventa: ut, his diligenter perspectis, cui Deus, aut per quem dignatus fuerit aperire, pateat et tantos viros non dissentire, et in catholica Ecclesia unum et idem debere omnes sapere, et schisma non esse. Verum cum ad eos venerimus qui moderno tempore his contentionibus non timuerunt inservire, et ob hoc nihil dignum meruerunt diffinire, nec posteritati venturæ potuerunt satisfacere, illud beati Hilarii (lib. VIII *De Trinit.*) non dubitemus inculcare: « Non est, inquit, humano, aut sæculi sensu in Dei rebus loquendum; neque per violentiam aut imprudentem prædicationem cœlestium dicatorum sanitati alienæ atque impiæ intelligentiæ extorquenda perversitas est. Quæ scripta sunt, legamus: et quæ legerimus, intelligamus; tunc perfectæ fidei fungemur officio. » Hæc contra eos, qui putant Christum categorizasse, ubi ait: *Omne quod in os*, et reliqua. Vel contra eos, qui dogmatizant, quidquid de corpore Domini dicitur, vel in veritate, vel in figura, ac per hoc in umbra dici. Sed de his posterius. Nunc ut sese habent sanctorum Patrum dicta immutabiliter ponamus.

II. Ambrosius, in lib. De sacramentis: « Ista esca, inquit, quam accipis: iste panis vivus, qui de cœlo descendit, vitæ æternæ substantiam subministrat: et quicumque manducaverit hunc, non morietur in æternum, et corpus Christi est. » Item: « Liquefitur quod præter naturæ ordinem Virgo generavit et hoc, quod conficimus, corpus ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Jesus partus ex virgine? Vera utique caro Christi quæ crucifixæ est, quæ sepulta est; vere ergo carnis illius sacramentum est. » Item: « Sicut verus est Dei Filius Dominus noster Jesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi Filius ex substantia Patris; ita vera caro, sicut ipse dixit, quam accipimus, et verus est potus. » Leo papa: « Sic sacræ mensæ communicare debetis, ut nihil prorsus de veritate corporis Christi et sanguinis ambigatis. » Augustinus: « Suscepit Christus de terra terram (quia caro de terra est) et de carne Mariæ carnem suscepit; et quia in ipsa carne ambulavit, ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit. » Basilius: « O miraculum! o Dei in nos benevolentia! qui sursum sedet ad dexteram Patris, sacrificii tamen tempore hominum manibus continetur, traditurque lambere cupientibus eum, et cum benedictione complecti, fitque hoc totum sub oculis hu-

manis. » Item ipse : « Cum, inquit, sacerdos etiam sanctum Spiritum advocaverit, et reverendam illam immolaverit hostiam, communemque Dominum subinde contigerit, » et reliqua. Gregorius : « Christus resurgens a mortuis, jam, licet non moritur, et mors illi ultra non dominabitur, tamen, in seipso immortaliter atque incorruptibiliter vivens, pro nobis iterum in hoc mysterio sacræ oblationis immolatur. » Hæc ideo hic posita sunt, si forte per ea simplicitas Paschasi Radberti possit excusari, unde maxime ab loquentibus [*f. obloquentibus*] Rabano et Ratrammo [*Cod., Ratmanno*] videtur suggillari, videlicet quia dixerat eandem esse carnem, quæ de altari sumitur, et Virgine generatur, et quia quotidie adhuc pro mundi salute immoletur. Quia, licet nobis nihil placeat gratius et jucundius quam quod de hoc mysterio valet dici sublimius; tamen quod oblocutores ejus econtrario asserant quod non sit eadem, breviter ponamus.

III. Hieronymus : « Dupliciter, inquit, sanguis Christi et caro intelligitur; vel spiritalis illa atque divina, de qua ipse dicit : « Caro mea vere est cibus, et sanguis meus verus est potus; » vel caro quæ crucifixa est, et sanguis qui militis effusus est lancea. » Augustinus autem scribens corpus Christi tripliciter dici, id est Ecclesiam, qui Christi corpus sumus, et illud mysticum, quod ex substantia panis et vini per Spiritum sanctum consecratur, subintulit, dicens : « Cæterum illud corpus, quod natum est ex Maria virgine, in quo illud corpus transfertur, quod pependit in cruce, sepultum est in sepulcro, resurrexit a mortuis, penetravit cœlos, et pontifex factus in æternum, quotidie interpellat pro nobis. Ad quem, si recte communicamus, mentem dirigimus; ut ex ipso, et ab ipso, nos corpus ejus, carnem ejus, illo manente integro, sumamus: quæ nimirum ipsa caro est, et fructus ipsius carnis, ut idem semper maneat, et universos qui sunt in corpore pascat. » Fulgentius : « Firmissime tene, et nullatenus dubites, ipsum unigenitum Deum Verbum carnem factum se pro nobis obtulisse sacrificium et hostiam Deo in odorem suavitatis : cui cum Patre et Spiritu sancto a patriarchis, a prophetis et sacerdotibus tempore Veteris Testamenti animalia sacrificabantur : et cui nunc, id est, tempore Novi Testamenti, cum Patre et Spiritu sancto, cum quibus illi est una divinitas, sacrificium panis et vini in fide et charitate sancta Ecclesia catholica per universum orbem terræ offerre non cessat. In illis enim carnalibus victimis significatio fuit carnis Christi, quam pro peccatis nostris ipse sine peccato fuerat oblaturus, et sanguis, quem erat effusus in remissionem peccatorum nostrorum. In isto autem sacrificio gratiarum actio atque commemoratio est carnis Christi, quam pro nobis obtulit, et sanguinis quem pro nobis idem Deus effudit. De quo beatus Paulus apostolus dicit in Actibus apostolorum : « Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisi-

A « vit sanguine suo. » In illis ergo sacrificiis, quid nobis esset donandum, figurate significabatur; in hoc autem sacrificio, quid nobis jam donandum sit, evidenter ostenditur. » Eusebius : « Quia Christus corpus assumptum ablaturus erat ex oculis nostris, et sideribus illaturus; necessarium erat ut nobis in hac die sacramentum corporis et sanguinis consecraret, ut coleretur jugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium; ut, quia quotidiana et indefessa currebat pro hominum salute redemptio, perpetuo etiam esset redemptionis oblatio, et perennis illa victima viveret in memoria, et semper præsens esset in gratia. Vere unica et perfecta hostia, fide æstimanda, non specie : nec exterioris hominis censenda visu, sed interioris affectu. Unde merito cœlestis confirmat auctoritas quia « caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. » Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum : quandoquidem qui auctor est muneris, ipse etiam testis est veritatis. »

IV. Poteramus et aliorum, tam antiquorum quam et modernorum, sed et ipsius Ambrosii dicta his consentanea ponere, nisi putarem hæc posse sufficere, videlicet hæc dici figurate, et tamen corpus Christi esse in veritate. Sed hæc non intelligentes nec ad liquidum discernere valentes, sed potius majorem minus capacibus errorem immittentes, non attendentes quod supra dixit Hilarius : « Non humano est aut sæculi sensu in Dei rebus loquendum, » argumentantur : aut omnino figuratum, et nihil veritatis in hoc mysterio constare; aut si veritas sit, jam figuram non esse. Sed Paschasius Radbertus sicut et alia multa in eodem libro ultra humanam æstimationem utiliter tractat; ita et huic sophismati fortiter obviat, dicens : « Figuram non semper umbram esse, et jure simul hoc mysterium et figura et veritate dici posse. » Quod si quis plenius voluerit scire, de ejus volumine, plena fultum auctoritate poterit mutuare. Nos autem non alta sapientes, sed humilibus consentientes (*Rom. XII, 16*), simpliciter fateamur quia figura est, dum panis et vinum extra videtur; veritas autem, dum corpus et sanguis Christi in veritate interior creditur. Et quemadmodum quidam sapiens moderno tempore dixit : « Sicut omnia in Christo vera credimus, veram videlicet divinitatem et veram humanitatem, verum Verbum et veram carnem, verum Deum et verum hominem: ita in mysterio corporis et sanguinis ejus, quod virtute cœlestis benedictionis et Verbi divini in id quod non erat consecratur, nihil falsum, nihil frivolum, nihil infidum sentiamus. » Sed quid ad nostram tantilitatem de tantorum, quorum prælibata sunt dicta, virorum discrepantia, sed videntibus consentanea dijudicare? At forte omnipotens Deus, et nostræ humilitatis conscius, et magis fidelium suorum, non impie dubitantium, salutem et hæsitationi sanandæ providus, dignabitur patefacere per nostræ inquisitionis munus, ut et tantæ utilitatis, quæ in eodem libro est, propter unum verbum non

deperat fructus : et beati Ambrosii, cujus præ cæ- A
teris libri indigent expositore (quia nullus Latinus
ita Græcos secutus videtur esse) ipsius, inquam,
auctoritas palmam digna sit obtinere.

V. Cyrillus : « Necessarie igitur et hoc adjicimus,
annuntiantes, secundum carnem mortem unigeniti
Filii Dei, id est Jesu Christi, et resurrectionem ejus,
et in cœlos ascensionem pariter confitentes, in-
cruentam celebramus in Ecclesiis sacrificii servitu-
tem. Sic etiam ad mysticas benedictiones accedi-
mus, et sanctificamur participes sacri corporis et
sanguinis pretiosi Christi, omnium nostrorum re-
demptionis effecti : non communem carnem perci-
pientes (quod absit !) nec ut viri sanctificati et Verbo
conjuncti secundum dignitatis unitatem, aut sicut
divinam possidentis habitationem ; sed vere vivifi-
catricem, et ipsius Verbi propriam factam. Vita
enim naturaliter ut Deus existens, quia propriæ
carni adjunctus est, vivificatricem eam esse pro-
fessus est. Et ideo, quamvis dicat ad nos : « Amen,
« amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii
« hominis, et biberitis ejus sanguinem, » non tamen
eam ut hominis unius ex nobis æstimare dehemus
(quomodo juxta naturam suam vivificatrix esse caro
hominis poterit ?), sed ut vere propriam ejus factam,
qui propter nos Filius hominis est factus, et voca-
tus. » Magna auctoritas tanti viri, qua et carnem
Christi vere vivificatricem esse dixit, et ipsius Verbi
propriam factam, et vitam ut Deum naturaliter
existentem. Hujus itaque tanti viri auctoritate sol-
vitur ambiguum omne quod beatus Ambrosius di-
misit in subauditione, *naturaliter* scilicet carnem
Christi, quæ sumitur de altari, eandem fore, quæ
nata est de Virginie. Et idcirco, sive secundum
Hieronimum dupliciter, sive secundum Augustinum
dicatur corpus Christi tripliciter, *specialiter* debeat
dici, cum sit *naturaliter* unum. Unde et Augustinus :
« Ut ex ipso, inquit, et ab ipso nos, corpus ejus,
carnem ipsius, illo manente integro, sumamus. »
Quam bene facta distinctio ! quod ita construitur :
Ut nos, inquit, qui sumus corpus Christi, id est Ec-
clesia, *ab ipso*, qui natus est de virgine Maria *ex*
ipso ; id est, carnem ejus, quæ consecratur in altari,
illo manente integro, sumamus. Ut autem certius de-
monstraret idem beatus Cyrillus hanc triplicem
secundum Augustinum discretionem, *specialiter* di-
ctam, *naturaliter* esse unam : « Non, inquit, ut viri
sanctificati et Verbo conjuncti secundum dignitatis
unitatem, aut sicut divinam possidentis habitatio-
nem ; sed vere vivificatricem, et ipsius Verbi pro-
priam factam. » Ariani enim, qui negabant unam
Patris et Filii substantiam, illud, quod ipse Filius
dicit : *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30), asse-
rebant, intelligendum ex concordia voluntatis ;
quos manifestius confutat Hilarius, vere Romano-
rum Lucifer : quod ad intelligendum, quod Cy-
rillus dixerat, valet multipliciter.

VI. Hilarius (viii, *De Trinit.*) : « Eos, » inquit,
« nunc, qui inter Patrem et Filium voluntatem in-

gerunt unitam, interrogo, utrumne per naturæ ve-
ritatem hodie Christus in nobis sit, an per concor-
diam voluntatis ? Si enim vere Verbum caro factum
est, et vere nos Verbum carnem factum cibo Domi-
nico sumimus, quomodo non naturaliter manere in
nobis existimandus est, qui et naturam carnis nostræ
jam inseparabilem sibi, homo natus assumpsit, et
naturam carnis suæ ad naturam æternitatis sub sa-
cramento nobis communicandæ carnis admiscuit ?
Ita enim in Deo omnes sumus : quia et in Christo
Pater est, et Christus in nobis est. Quisquis ergo
naturaliter Patrem in Christo negabit, neget prius,
non naturaliter vel se in Christo, vel sibi Christum
non esse ; quia in Christo Pater, et Christus in no-
bis, unum in his esse nos faciunt. Si vere igitur car-
nem corporis nostri Christus assumpsit, et vere
homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, nosque
vere sub mysterio carnem corporis sui sumimus,
et per hoc unum erimus (quia Pater in eo est, et
ille in nobis), quomodo voluntatis unitas asseritur,
cum naturalis per sacramentum proprietates perfectæ
sacramentum sit unitatis ? Ipse enim ait : « Caro mea
« vere est esca, et sanguis meus vere est potus. Qui
« edit carnem meam et bibit sanguinem meum, in
« me manet et ego in eo. » De veritate carnis et san-
guinis non est relictus ambigendi locus. Nunc enim,
et professione ipsius Domini et fide nostra, vere
caro est et vere sanguis est ; et hæc accepta atque
hausta id efficiunt, ut nos in Christo, et Christus in
nobis sit. An hoc veritas non est ? contingat plane
his verum non esse, qui Christum Jesum verum esse
Deum denegant. Est ergo in nobis ipse per carnem,
et sumus in eo, dum secum hoc, quod nos sumus,
in Deo est. » Item post pauca : « Hæc ergo vitæ
nostræ causa est, quod in nobis carnalibus per car-
nem Christum manentem habemus, victuris nobis
per eum ea conditione qua vivit ille per Patrem. Si
nos ergo naturaliter secundum carnem per eum
vivimus, id est, naturam carnis suæ sumus adepti,
quomodo non naturaliter secundum spiritum in se
Patrem habeat, cum vivat ipse per Patrem ? »

VII. Hic videndum quomodo per id etiam quod
hæreticis erat indubitatum, voluerit arguere quod
erat dubium. Dubitabatur ab eis de unica Patris et
Filii substantia ; quia quod dictum est : « Ego et Pa-
ter unum sumus (Joan. x, 30), » moliebantur ad
unanimitatis referre consensum, ut unitas solum
esset voluntatis, non naturæ ; sicut « multitudinis
credentium erat cor unum et anima una (Act. iv,
32). » Indubitatum vero erat quod vere Verbum caro
factum fuerat. Nihilominus, quia Deus naturam car-
nis nostræ inseparabilem sibi homo natus assumpsit,
et naturam carnis suæ ad naturam æternitatis sub
sacramento hoc nobis comunicandæ carnis admi-
scuit, ac per hoc nos in Christo unum corpore effici-
mur ; et ideo per hoc omnes in Deo Patre et Filio
unum sumus ; quia Pater in Christo, et Christus in
nobis esse probatur, videamus distinctionem, Chri-
stus naturam nostræ carnis assumpsit, cum de Vir-

gine natus homo processit. Ecce caro de Virgine! sub sacramento communicandæ carnis. Ecce quod sumitur de altari! Ad naturam æternitatis nos univit. Ecce corpus nostrum, quod est Ecclesia! Jam credo patere, quod beatus Ambrosius dixerat, tandem esse, ut subaudiatur *naturaliter*. Et Augustinus, Hieronymus et Fulgentius: aliud esse, ut subaudiatur *specialiter*. Et quia cultus justitiæ pietas est, vel sapientia pietatis est fructus, aliquando quidam simplices et idiotæ, ferventes vero bonis operibus et pietate, melius pura proficere fide, quam fucato sermone. Senes illi in Vita Patrum, alium æque senem ac virum sanctum, sed pro hoc mysterio dubium, non dialecticis argumentationibus, sed verbis simplicibus et oratione compulerunt ad credendum, illud quod sumimus de altari, naturaliter esse corpus Domini, cum et in veritate, non figuratum. Ecce quantum fides proficit, ubi sermo deficit! Et nos aliquando, antequam tantorum virorum, Cyrilli dico et Hilarii, auctoritatibus instrueremur, hanc supra dictorum sanctorum (quæ *cod.*, quia] posterioribus visa est) discrepantiam [*cod.*, discrepantia] alicujus dialectici argumenti sede absolvere meditabamur. Non enim ars illa, quæ dividit genera in species, et species in genera resolvit, ab humanis machinationibus est facta; sed in natura rerum ab Auctore omnium artium, quæ veræ artes sunt, et a sapientibus inventa, et ad utilitatem solertis rerum indaginis est usitata; sicut scriptum est: « Producat terra animalia in species suas (*Genes.* 1, 24). » Sed primo occurrebat, aliquam medietalem arithmeticæ ponere secundum aliquam de proportionalitatibus numerorum, quas in proportionibus, inque differentiis terminorum contemplamur. Sed nec et ista humanis machinationibus est facta, quia ineffabilis atque divinæ virtutis in ea est sapientiæ constantia, ad quam dicitur: « Omnia in mensura et pondere et numero constituisti » (*Sap.* 11, 21). Constituantur duo termini supremi, et horum medius, æquis quidem differentiis, sed proportionaliter differentes. Ad hanc similitudinem iterum constituantur duo termini supremi, prædicatus, et subjectus, et horum medius subalternus; ut sicut primus prædicatur de medio, ita medius de ultimo, ac per hoc primus de ultimo. Ne ergo dubites ultimum inesse primo, id est primum prædicari de ultimo: cum, si ultimus insit medio, medius vero primo; certissime ultimus insit primo. Hac etenim similitudine et cosmopœia, id est, mundi factura, solidata est, scilicet quod duo extrema, id est ignem et terram, duo media, id est aer et aqua, indissolubiliter devinxerunt. Et hæc quidem similitudines sunt, quæ non ex toto, sed ex parte sui, sicut et aliæ multæ in divinis Scripturis aptantur triplicitati, secundum Augustinum, corporis Domini. In istis enim similitudinibus major terminus et minor, et prædicatum, et subjectum invenitur; in sacramento autem corporis Domini quid humana ad divina? Nihil majus, aut minus, non prædicatum et subjectum invenitur. Non est enim diversitas, ubi

est unum; quia non duo aut tria corpora, sed unum. « Unus panis, » ait Apostolus, « unum corpus multi sumus in Christo (*I Cor.* x, 17). » Et: « Erunt duo in carne una (*I Cor.* vi 16). Sacramentum hoc, » ait Apostolus, « magnum est; ego autem dico in Christo, et in Ecclesia (*Ephes.* v, 32), » id est in nobis, qui sumus corpus Christi, quod est Ecclesia, et in carne Christi, quæ nata est de Virgine Maria; quibus, vel cui intervenit media, quæ utrasque juvat, quæ sumitur de altari, digne percepta.

VIII. Quam triplicitatem, sed unitam, significavit David in libris Regnorum, qui *efferebatur in manibus suis*. Non enim ad litteram quisquam ferri potest in manibus suis. Sed verus David, id est Christus, efferebatur in manibus suis, quando recubens in cœna cum integro corpore, quod natum fuerat de Virgine, in morte ponendum, resurrecturum, cœlis tamen glorificatum inferendum, ad dexteram Patris collocandum, corpus, quod nos nunc sumimus de altari, manibus suis, id est, vero suo corpori connaturale et conformatum, discipulis suis, id est corpori suo, quod sumus nos vel Ecclesia, obtulit communicandum. « Nemo quippe ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo (*Joan.* III, 13). » Sed caro ascendit, quæ non descenderat, jam quippe deitati unita erat. Unde et beata Maria non solum *Christotocos* (*Χριστοτόκος*), sed etiam *theotocos* (*Θεοτόκος*) meruit fieri. Quapropter sic intelligendum: Nemo ascendit in cœlum cum carne, nisi qui descendit cum deitate. Ad hoc enim particeps factus est humanitatis nostræ assumendo carnem nostram de Virgine: ut nos, id est Ecclesiam, participes factos divinitatis suæ, uniret corpori suo, sumpto de Virgine, eucharistia, quæ sumitur de altari, mediante et confirmante. Ipse namque reformavit corpus humilitatis suæ. Ergo sicut Pater in Filio per deitatem naturaliter, et sicut Filius in nobis secundum assumptionem humanitatis naturaliter, etsicut nos in eo sumus per unionem carnis naturaliter, dum secum hoc, quod nos sumus, in Deo est: ita naturam carnis suæ ad naturam æternitatis subsacramento nobis communicandæ carnis admiscuit. Sicut ait ipse Christus: « Ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis sint (*Joan.* xvii, 21). » Et iterum: « Ut sint unum, sicut et nos unum sumus, et ego in eis, et tu in me (*Joan.* xvii, 22). Ecce evidens et manifesta ex ipsius Christi Domini nostri [verbis] præfata distinctio! Et ut per hoc evidentius elucescat hujus etiam sacrificii distinctio, ponamus figuratim.

KRYCTUC.	Eucharistiam	Ecclesia.
Inconsumptibilis	Sumendam	Sumens.
Invencibilis,	Vescendam	Vescens.
Dad ab	Datam	Accipit.
Ipsa	Ex ipso	Corpus.
		ejus.

Quod ita potest construi: Christus, inconsumptibilis, invencibilis, Eucharistiam, sumendam, vescen-

dam, datam ex ipso. Ecclesia corpus ejus sumens, A vescens, accipit ab ipso datam. Quod nisi ita construatur, putabit aliquis esse accusativum casum; nos autem dicimus nominativum *Ecclesia*, quod est corpus ejus. Accepit itaque Christus carnem nostram, non phantasticam, sed naturalem. Ergo et caro nostra naturalis, unde sumpta est illa. Sed et illa naturalis, quæ uniret utrasque, et faceret connaturales, et ipsa connaturalis. Sed, ut ait quidam sapiens, non ob hoc plures carnes vel corpora, sicut nec multa sacrificia, sed unum; licet a multis offeratur per loca diversa et tempora. Quia divinitas Verbi Dei, quæ una est, et omnia replet, et tota ubique est, ipsa facit ut non plura sint sacrificia, sed unum licet a multis offeratur, et sit unum corpus Christi cum illo quod suscepit in utero virginali. Quam vigilanter, quam aperte, fit, inquit, unum corpus Christi cum illo quod suscepit de utero virginali! Vere enim et incunctanter credendum, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis precem cælos aperiri, et illud angelico ministerio in sublime deportari altare, quod est ipse Christus, qui et pontifex et hostia, contactuque illius unum fieri. « O quales, » ut ait S. Basilius, « oportet sacerdotis esse manus, tantarum rerum ministras, quæ communem Domini angelico iterum revectorum officio subinde contigerint [cod., contigerit]! » Sed jam Paschasium Radbertum sufficiat excusatum, librumque ejus plurimorum utilitati defensum, qui in hoc tantum peccavit, quia de sententia beati Ambrosii non verbum de verbo, sed sensum de sensu expressit. Quod autem iterum objiciunt, eum dixisse « toties Christum pati quoties missas contingat quotidie ubique celebrari, » ego certe in libro ejus non reperi: cum et Augustinus et cæteri, *illo manente integro*, dicant. Et S. Andreas: « Agnus, inquit, in suo regno integer perseverat et vivus. » Et beatus Petrus: « Christus, inquit, semel pro peccatis nostris mortuus est (*1 Petr. III, 18*). » Et Paulus: « Christus resurgens jam non moritur (*Rom. VI, 9*) »: et pene totus textus Epistolæ ad Hebræos idem sonat.

IX. Sed illorum jam ineptiis respondendum, qui humano aut sæculi sensu in Dei rebus putant loquendum. Dominus etenim noster non de spiritali cibo, sed de carnali locutus est, cum diceret: « Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, et in secessum emittitur (*Matth. xv, 17*). » Non autem in Scripturis omnibus semper pro categorico syllogismo prædeterminate accipitur: cum, etsi *de corde exeunt cogitationes malæ* (*Matth. xv, 19*), ut idem Dominus dicit, non possunt exire etiam bonæ? Calumniati sunt hæretici ex hoc sermone, Dominum physicæ ignarum fuisse; physica enim sic se habet: Ignea virtus, cujus sedes in corde est, cibi potusque subtilem per occultos poros in diversas corporis partes vaporem distribuit; fæculentum vero in secessum discernit. Et nos sæpe videmus non modo infirmos sed etiam sanos, quod per os intromittunt, per vomitum rejectare, et aliquos per multa tempora sine

digestione duxisse [*f. suppl. vitam*] Et, licet quod sumebant, per nauseam stomachi revomeretur, subtilior tamen succus per membra usque ad ungues diffundebatur. Ergo dicendum, aut Dominum non prædetermine locutum, aut quamcunque apertam corporis, qua se subtilis cibi vapor diffundit, secessum dictum; et hoc, ne hæreticus garriat. Cæterum quia vere credimus non solum animam sed et carnem nostram hoc mysterio recreari (totum enim hominem assumpsit qui totum hominem in Sabbato curavit), carni quidem caro spiritaliter conviscerata transformatur, ut et Christi substantia in nostra carne inveniatur, sicut et ipse nostram in suam constat assumpsisse deitatem: ut qui manducat ejus carnem et bibit sanguinem, vivat per animam et nunc et in æternum, et caro de terræ pulvere resuscitata vivificetur in novissimo die. Quapropter cujus potenti virtute panis iste communis quem quotidie sumimus, cum sit candidus, mutatur intra nos in colorem sanguineum vel alium humorem fluidum, ipsius potentia caro et sanguis ejus sumpta non in noxios et superfluos humores, sed in carne vere resuscitanda debeat reservari conformata. Et quia totum quod diximus, non ex nostro sumpsimus, de isto etiam quid quidam sapiens diffinierit, dicamus « Scimus, inquit, hoc sacramentum mysterio et reverentia omnimodis a communibus escis secernendum quæ naturali et necessario usu sumuntur; ita enim omnes exposuerunt quod Apostolus dixit: « Non dijudicans » corpus Christi, id est, a cæteris escis non discernens, vel cujus excellentiæ sit, inconsiderans, quod unum idemque est. » Non enim excellentiam ejus reveretur qui secessui dicit obnoxium, sicut cæteras escas. Sed tamen eodem modo, quantum ad comestionem et haustum pertinet, percipitur [cod., percipiuntur], videlicet trahendo per os, et in ventrem mittendo. Ubi quid Dominus de mysterio suo agere voluerit, suæ scimus tantum cognitum esse voluntati. Scimus enim consumi posse spiritali virtute; scimus et reservari posse inconsumptibili perennitate; quia quæcunque ex his Christus elegerit, de suo sacramento perficit. Absit tamen ut tantum mysterium secessui fiat obnoxium! in quo si forte ordo naturæ servatur, mysterium, quod sola fide conspicitur, humilietur. Si corpus in corpore ordinem servat, non violatur mysterium quod divinitatis firmavit sacramentum; nec spiritus amittit quod fide integra in re corporali spiritaliter sumpsit.

X. Sed jam forti syllogismo quod præmisimus, concludamus. Diximus Dominum non de spiritalibus escis, sed de carnalibus dixisse: *Omne quod intrat in os*, et reliqua. Est homo exterior, qui corrumpitur, est et interior, qui renovatur. Est autem corpus Christi spiritualis alimonia pertinens potius ad interiorem hominem, de quo digestio non prædicatur. Quod si ad exteriorem perlineat hominem, pium sit et salutare, diffundi per membra credere profuturum resuscitandis in generali resurrectione. Liqueat igitur non obnoxium secessui esse.